

Áru és pénz a kapitalizmusban

Hozzászólás a Marxizmus Leninizmus Tanszék politikai gazdasági csoportja által a Délmagyarországi 1953. december 17-i számában megjelent „Áru és pénz a kapitalizmusban” című cikk felett indított vitához.

1.

A Tanszék a Délmagyarország február 20-i számában helyesen bírálja a cikk azon kitételét, hogy a cserében az áruk az újatermelésükhöz szükséges munka értéke arányában cserélődnek ki.

2.

Egyetértünk a kereslet-kínálat kérdésére vonatkozó megállapítással.

A többi felvetett bíráló szempont egészben véve téves.

3.

Az első megjegyzésben a tanszéki csoport azt vitatja, hogy „a naturálgazdálkodás még a feudalizmus első szakaszában sem volt kizárólagos”. Ha figyelmesen elolvassuk Sárvári elvtárs cikkét, ezt olvashatjuk benne: „A hűbéri társadalom első szakaszában kizárólag a naturális gazdálkodás uralkodott”. A cikk tehát egyáltalán nem tagadja az árutermelesek elemeinek meglétét a feudalizmusban és nem a naturális gazdálkodás kizárólagos voltáról, hanem kizárólagos uralmáról beszél és ez tökéletesen helyes. A bírálát is kénytelen megállapítani, hogy a cikk maga is hangsúlyozta: „Már jóval a kapitalizmus előtt is volt árutermelesek”. A cikk egészen pontosan megmondja, hogy „az árutermelesek csak a hűbéri társadalom későbbi szakaszában indul fejlődésnek, de ekkor sem válik uralkodóvá”. A politikai gazdaságtan már rég megállapította, hogy „tisztán” naturálgazdálkodás, vagy „tisztán” árutermelesek a legtrikább esetben jellemző egy adott társadalomra. De igenis beszélhetünk a naturálgazdálkodás, vagy az árutermelesek uralmáról, aszerint, hogy melyik van túlsúlyban, melyik a jellemző az adott társadalomra. A cikk helyesen állapítja tehát meg, hogy a feudalizmusban mindvégig a naturálgazdálkodás az uralkodó, ezen belül azonban az árutermelesek fejlődési tendenciát mutat, — jöllehet nem válik uralkodóvá.

4.

A továbbiakban a bírálót az önellátó gazdálkodás fogalmának kifejtését kifogásolja két szempontból:

a) nem mindenki „maga állította elő a létfenntartási eszközöket, mert a földesurak egyáltalán nem foglalkoztak ezzel, számukra a jobbágyság termelte meg ezeket”.

b) A tanszék szerint a naturális gazdálkodás „nem azt jelentette, hogy minden közvetlen termelő előállította a saját szükségleti cikkei, vagyis egy jobbágyság előállította azt, amire neki és földesurának szüksége volt — a csizmától a sapkáig. A naturális gazdálkodás azt jelenti, hogy zárt gazdasági egységek vannak, amelyek gazdasági egységek egyműködés és önellátók. Ezen zárt gazdasági egységek közül azonban van bizonyos fokú munkamegosztás. A földesúr gazdaságán belül vannak olyan jobbágyságok, akik nemcsak és főképp nem földműveléssel, hanem ruházati cikkeket, vagy szerszámok előállításával foglalkoznak”. Ennek igazolására Lenin idézik.

a) Az a kérdés, hogy a földesurak termeltek-e, nyilvánvalóan szörzálhasogatás. Egészen közismert dolog, hogy minden kizsákmányoláson alapuló társadalmi rendben a kizsákmányolt dolgozók termelnek az anyagi javakat. Ha ezt állandóan nyelvilag is pontosan ki akarjuk fejezni, beszédünk hihetetlenül tudálékos és cikornyássá válnék. Ez esetben ugyanis például sohasem beszélhetnénk egyszerűen „tőkés termelés”-ről, mert valaki ezt is „félreérthetné”, hogy netán a tőkés termelők munkájáról volna szó, vagy arról, hogy mindenki tőkés és mint ilyen termel, — hanem csak egészen precízen mindig „a tőkés által kizsákmányolt proletárok termelőmunkájáról” kellene szólnunk. Ugyanezen alapon szigorúan el kellene ítélnünk Marxot, aki például a Tőke I. kötetének 201. oldalán állandóan arról beszél, hogy a tőkés „termelni” akar.

Egyébként régi szabály az, hogy nem helyes kiragadott idézeteket bíráló tárgyként tenni. A cikk inkriminált része teljességében így hangzik: „mindenki maga állította elő a szükségletei kielégítésére szol-

gáló termékeket, — *piacra igen ritkán termeltek*”. A mondat második fele, amelyet a bírálók egyszerűen figyelmen kívül hagytak, világosan megmondja, hogy itt a termelőkről és nem a kizsákmányolókról van szó.

b) A naturális gazdálkodás igenis azt jelenti, hogy minden jobbágyság, minden közvetlen termelő előállította azt, amire saját magának és földesurának szüksége volt. Természetesen, ezt nem lehet abszolút értelemben venni. Az alföldi jobbágyság nem tudott kínai selymet, földriai posztót, toledói pengét, vagy erdélyi sötét előállítani: ezeket a cikkeket a földesúrnak a kereskedőktől kellett megvásárolnia. De a legfontosabb dolgokat: gabonát, állatot, állati termékeket, bort, építőanyagot, épületet, bútort, kikészített bőrt stb., tehát a jobbágyság gazdaság és a földesúri gazdaság viteléhez, újratermeléséhez szükséges terményeket, termékeket és munkát a jobbágyság szolgáltatja, aki „általában mezőgazdasági és ipari szakember” volt egy személyben. A paraszti önellátáson alapuló a feudális birtoknak mint „gazdasági egységnek” az „egyenmű és önellátó” volta is. Ehhez — a teljesség kedvéért — hozzá kell tenni, hogy ezek a „gazdasági egységek” már a feudalizmus elején sem voltak abszolút értelemben „egyenműek”, hiszen az egyes birtokok eltérő természetű adottságokkal rendelkező tájakon terültek el.

A paraszti kezdődő foglalkozásbeli differenciálódása a társadalmi fejlődés terméke. Nálunk például a 12—13. században jelennek meg az ú. n. iparosparasztok, akik egy-egy meghatározott iparággal kezdenek behatárolni foglalkozni. Az iparosparasztok megjelenése jelenti a mezővárosi, később pedig a városi fejlődés kezdetét. A szakképzett iparosok feltűnése korántsem eredményezte az egyéni önellátásra való törekvés megszűnését. A paraszti háziipar a feudalizmus végéig erősen fennmaradt és a jobbágyság roppant kevés iparcikket szereztek be a piacon: szükségleteik javarészt még a 19. század közepén is maguk állították elő. Ugyanígy a városi polgárok sem szakítottak teljesen a mezőgazdasági termeléssel: voltak földjeik, szőlőik, gyümölcsösök, konyhakertjeik, amelyekben saját, vagy bér munkával részint a maguk fogyasztására, részint piacra termeltek mezőgazdasági cikkeket.

Ami a Lenin-idézetet illeti, ott világosan ez olvasható: „A naturális gazdaság idején a társadalom egyenmű gazdasági egységek tömegéből tevődött össze (patriarchális parasztsaladokból, kezdetleges faluközösségekből, feudális földbirtokokból) s minden ilyen egység a gazdasági munkák minden fajtáját maga végezte el...”. Ebből az idézetből csakis a szöveg megamisításával lehet a tanszék által levont ama következtetésre jutni, hogy „világosan láthatjuk tehát, hogy a naturális gazdálkodás nem azt jelenti, hogy minden személy önellátó, hanem azt, hogy minden gazdasági egység önellátó”. A tanszéki csoport önkényesen meghamisítja Lenin szavainak értelmét, amikor a „gazdasági egység” kifejezést csak a feudális földbirtokokra vonatkoztatja, amelyeken belül fejtett munkamegosztás lett volna. Világos, hogy Lenin az egyes parasztsaladokot is önellátóknak tekinti. Ez felel meg a történeti igazságnak a naturális gazdaság uralma idején. A munkamegosztás fejlődése, az ipar elválása a mezőgazdaságtól hosszú történeti folyamat, amelyet konkrétan kell vizsgálni és bemutatni, nem pedig dogmatikusan, ahisztorikusan kijelenteni, hogy a földesúr gazdaságán belül van munkamegosztás, pláne vannak olyan jobbágyságok, akik főleg „ruházati cikkeket vagy szerszámok előállításával foglalkoznak”. Ez a fejlett munkamegosztás semmiképp nem jellemző a feudalizmus egészére.

5.

Az áru meghatározásával kapcsolatban a bíráló kifogásolja a használati értékre való utalás elmaradását. Kétségtelül igaz, hogy Marx és Lenin az áru definícióját a használati értékkel kezdik. De vajon Sárvári elvtárs elszármaztatta-e a „használati érték” fogalmát az áru meghatározásából, „elferdítette”-e — mint a bíráló merészen állítja — az áru meghatározását? Tegyük fel, hogy a cikkben említett „fogyasztó” fogalma semmit nem mond a tanszéki csoport tagjainak, tehát nem idézi fel bennük azt a gondolatot, hogy a fogyasztó csak olyan árut vásárol meg, amely számára valami-

lyen oknál fogva hasznos. Ha figyelmesebben megnézzük a cikket, ezt olvashatjuk benne: „Az árunak van használati értéke és van csereértéke. Az áru legelőször is valamilyen társadalmi szükségletet elégíti ki, valamire használható...” stb. Ezzel az „észrevétellel” kapcsolatban is azt kell tehát mondanunk, egyszerűen betűragasztásról van szó. A tanszék észrevétele talán arra akarja inspirálni propagandistáinkat, hogy cikkeiket idézetek összeragasztásával „szerkesszék”-meg? Hozzá kell ehhez tenni még azt is, hogy míg a tanszék bírálata görcsösen ragaszkodik a marx meghatározás betűjéhez, addig Sárvári elvtárs helyesen figyelembe vette az elmélet állandó fejlődését és kiegészítette az áru fogalmának definícióját Sztálin elvtárs utolsó munkájában adott meghatározásával is.

6.

A cikk egyik „alapvető” elméleti hibája (hogyan lehet egy hiba „alapvető”) a tanszék szerint „az absztrakt munkának a helytelen értelmezése, amely abból ered, hogy a cikk egyenlőségi jelet tesz az absztrakt munka és a fizikai munka közé.” A cikk valójában ezt mondja: „miközben a hasznos terméket előállítják, fizikai erő-kifejtés végeznek, dolgoznak”.

Ismeretes, hogy Marx az absztrakt munka fogalmát összeköti az „egyszerű munka” fogalmával: „Egyszerű munkaerő kifejtése ez, amellyel általában minden közönséges ember, minden különös képzettség nélkül, saját testi szervezeteiben rendelkezik.” Egészen természetes dolog, hogy a „fizikai” munka is igényel bizonyos „szellemi” erőfeszítést és az úgynevezett „szellemi” munkának is van bizonyos „fizikai” erőfeszítésbeli oldala. Az „absztrakt” munka azonban éppen azért absztrakt munka, mert nem jelent más, mint „emberi munka kifejtését általában” (Tőke I. 53. old.). Akár fizikai, akár szellemi munkáról legyen szó, bármilyen bonyolult munkáról is, az érték fogalma szempontjából „egyszerű átlagmunkára” vezethető vissza. Marx többször nyomatékosan utal arra, hogy az emberi munkaerő igen sokféle alakban kifejtethető: „Valamely áru lehet a legbonyolultabb munka terméke”, — de „értéke egyenlővé teszi az egyszerű munka termékével és így maga is csak bizonyos mennyiségű egyszerű munkát képvisel.” (U. o.)

Mi következik ebből? Az következik, hogy az értéket létrehozó absztrakt munkát mindig a leg-egyszerűbb, minden átlagos ember által kifejtethető egyszerű munkára, annak különböző arányú mennyiségeire vezetjük vissza. Ez az elméletileg absztrahált egyszerű munka tehát igenis döntően a fizi-

kai munka, melyet bárki ki tud fejtetni.

Természetesen, a szellemi munka is résztvehet az érték termelésében, de ha ezt mérni akarjuk, akkor az egyszerű munkára kell visszavezetnünk, úgy, mint a fentiekben ezt kifejtettük. Kérdés azonban az, hogy a vitatott cikk terjedelme lehetővé tette volna-e a probléma ilyen méretű kifejtését? Azt hisszük, aligha.

7.

A bírálók azt mondják, hogy „az egyszerű és véletlen csereforma kifejtése és példával való bizonyítása nélkülözi a történelmi hűséget”, mivel a primitív csere az ősközösségekben nem egyének, hanem közösségek között folyt.

Valóban, Sárvári elvtárs ezt írja cikkében: „Ha valakinek volt egy kőbaltája és azt karperecre akarta elcsereélni, akkor egy olyan embert kellett keresnie...” stb.

Marx az „egyszerű, egyes vagy véletlen” értéktörvényre a következő példát hozza: x mennyiségű A áru = y mennyiségű B áruval. Pl.: 20 rőf vászon = 1 kabát. Marx tehát itt teljességgel „történetitlen” példát használ, hiszen szinte elképzelhetetlen, hogy az ősközösségekben éppen rófre mért vásznat cseréltek volna kabáttra. Marx tehát a dolog lényegét vizsgálta, az egyszerűtől haladt a bonyolult felé, absztrahált, vagyis eltekintett a folyamat konkrét történeti oldalától. De mégsem hamisította meg a történelmi folyamatot, mert az szintén az egyszerűtől halad a bonyolult felé.

Azon lehet vitatkozni, vajon Sárvári elvtársnak van-e „joga” ahhoz, hogy szintén absztraháljon, eltekintsen a folyamat történeti oldalának ábrázolásától. Mindenesetre, törekedett arra, hogy a csereformákat fejlődésükben mutassa be és érzékeltesse az ősközösséget: erre utal a „kezdetben” szó, továbbá a kőbalt és a karperec példaként való idézése. Előadása egyszerű, tömör, közérthető.

A kérdés „történeti” tárgyalásmódja megkövetelte volna a társadalmi formák fejlődésének rövid elemzését, az ősközösségi rend vázlatos ismertetését. Ki kellett volna akkor fejteni, milyen közösségi formák léteztek, milyen termelő-erőkkel rendelkeztek az egyes társadalmi csoportok, hogyan viszonyultak egymáshoz, általában milyenek voltak a termelési viszonyok, hogyan alakult ki az alkalmi felesleg, a csoportipar, a néma cse-

re, mi volt a főnök szerepe, rendelkezési joga a termékek elosztásában, a felesleg elcserelésében stb. Beszélni kellene arról, hogy a kezdetleges cserénél még igen nagy szerepe volt az esetlegességnek, a szubjektív értékelésnek stb.

Egyébként: ahisztorikus, dogmatikus megállapítás az, hogy az ősközösségekben a csere csak a közösségek között bonyolódott le. Mindenki tudja, hogy az ősközösségekben a köztulajdon mellett létezett a tulajdonnak egy másik formája is: a személyi tulajdon. Amennyire természetes, hogy a köztulajdonban lévő tárgyakat csakis a közösségek cserélhették el, éppúgy magától értetődő, hogy a személyi tulajdon az egyéni csere tárgyát képezte. Ezt a „történeti hűség” kedvéért meg kell említenünk. De ismét kérdés, hogy vajon mindez beférne-e az említett cikk kereteibe?

Megállapítható tehát, hogy a bírálók két helyes megjegyzése nem érte meg a három hasábnnyi okfejtést. Sárvári elvtárs cikke egészben véve hasznos munka. Egyszerű, rövid, világosságra törekszik. Korlátozott terjedelemben feldolgozni egy olyan témát, amellyel Marx a Tőkében több mint 100 oldalon foglalkozik, roppant nehéz műfaj. Ilyen cikket csak az tud népszerűen jól megírni, aki a problémákat tudományos színvonalon ismeri. Sárvári elvtárs cikke egészben véve helyesen mutatja meg, hogyan kell tanítani, legerősebben formában közvetíteni a marxizmus-leninizmust a dolgozók széles tömegei felé, anélkül, hogy igénytelenségbe fulladnánk.

Ezzel szemben a Marxizmus-Leninizmus Tanszék észrevételeinek túlnyomó része dogmatikus, szörzálhasogató, elszakadt propagandistáink érdeklődési körétől, jelenlegi feladataitól, alkalmas arra, hogy a részletekkel elfedje a lényeg, tudálékoságával elriassza azokat, akik most gyürkőznek neki az elméleti munkával való foglalkozásnak. Ha ilyen bírálót kapok, inkább meg sem nyikkanok — gondolhatják sokan. Mindezt olyankor produkálja a tanszék, amikor a legszélesebb fronton harcot indítottunk a betűragasztás, a kiragadott idézetek alkalmazásának helytelen módszere ellen.

A Tanszék helyesebben járt volna el, ha rövidebben, a hibákra, a valóságos hibákra tömören és élesen rávilágító megjegyzéssel élt volna.

Karácsonyi Béla
egyetemi docens

Előadás a szocialista törvényességről

A Magyar-Szovjet Társaság Szegedi Jogtudományi Szakosztálya és a Magyar Jogász Szövetség Szegedi Csoportja a magyar-szovjet barátság hónapjának keretében március 2-án, kedden délután 6 órakor az MSZT-Székház klubhelyisé-

gében (Horváth Mihály-utca 3. I. emelet) előadást tart. Előadást tart Bólya Lajos egyetemi tanszékvezető, megyei ügyész-helyettes. Az előadás címe: „A szocialista törvényesség biztosítékai”.

ASSZONYOKNAK

Milyen ruhát varrassunk az iskolás lányoknak?

Az iskolás lányok számára legpraktikusabb öltözet a rakott szoknya és a blúz. A sötétkék szoknya igen kényes. Ezért inkább ajánljuk a kockás szövettel készült szoknyát. Ma már kockás szövettel bő választék van és mindenki megtalálhatja azt a színt, amelyik neki legjobban tetszik.

A rakott szoknyával igen sok baj van, s igen sok édesanya problémája, hogyan vasalja. Ezt könnyen meg lehet oldani, mert nem fontos a kockás anyagból rakott szoknyát

csináltatni, hanem húzott, bő szabottat és kötély szoknyát csinálhatunk. Dívatos és nagyon csinos a kötély szoknya.

A rakott szoknya könnyebb kezelésére a következő tanácsot ajánljuk: akár házilag, akár varrónővel készítettjük el a szoknyát, hátul ne géppel varrjuk össze, hanem kézzel. Amikor a szoknyát kimossuk, a cernát egyszerűen kiházzuk. Szárítás után lefeléjük az asztalra, percek alatt levasal ha'juk és vasalás után kézzel ismét összevarrjuk.

A blúz igen praktikus viselet. Válassz és színessé teszi öltözkűnket. Készítsünk egy szoknyához ké-három, sötét ennél több blúzt is. A blúzt könnyű mosni és könnyen is szárítható.

Erre az öltözközésre adjunk egy feketé klott-kötényt, amelyet minden méretben, olcsón el tudunk készíteni.

Ezt ajánljuk leányaink iskolai öltözetének. Unnapi alkalmakra természetesen szükség van egy szép ruhára. Ezt szövetből készíthetjük el. Egyszínű, világos, vagy sötét színű, egyaránt szép.

Receptek

LIBAMELL VADASAN

A lenyúzott libamellet pár napra bepácoljuk. Párolás előtt füstölt szalonnával megtűzdeljük. Ezután zsíron és páclével az elvágtat zöldséggel együtt fedő alatt puhára pároljuk, mindig kevés páclével öntve utána. Ha már megfőtt puhára, kivesszük a léből, leszedjük a csontról és vékonyan felszeleljük. A zöldséget szíttan áttörjük, a páclévet, amelyben a hús párolódott, zsírára pirítjuk, lisztet szórunk rá. Beletesszük az áttört zöldséget, s páclével felengedjük. Tetszés szerinti mennyiségű mártást készíthetünk belőle, és barnára pirított cukorral ízesítjük. A mártást a felszeletelt húsrá öntjük és zsemlye-gombóccal tálaljuk.

A LIBAMÁJ HELYES SÜTÉSE
A gondosan megtisztított máját egy órára sós vízbe tesszük, azután bő zsírt forrósítunk, s a forró zsírban sütjük a májat, előbb az alsó, majd a felső oldalán. Először fedő alatt, majd fedő nélkül sütjük víz nélkül. Elég az a víz, ami rajta maradt. Tíz, tizenöt perc alatt a máj átsül. Ha szép piros a teteje, tálba tesszük, a májszírt kissé megszószuk, megpaprikázzuk és a májra öntjük.

EGYSZERŰ

LIBAMÁJ-PÁSTÉTOM

40—50 deka májat megsütünk és szíttan áttörjük három tojással és egy kis doboz szardíniával együtt összekeverjük, reszelt hagymával, sóval és pirospaprikával fűszerezzük.

Néhány hasznos tanács

Kő-, vagy cementpadlót, lehetőleg ne mossunk lúggal, vagy szappanos vízzel, mert könnyen repedez, s ennél fogva könnyebben is piszkolódik. Erre a célra legjobb a fahamú oldatot használni. Felmossa után olajozzuk be, szép fényt kap és nem lesz olyan hamar piszkos.

Bársonyruhát legkönnyebben és legjobban úgy lehet tisztítani, hogy egy darab hasonló színű bársonyt

átítatunk spiritusszal és azzal dörzsöljük át a ruhát.

Télen könnyen és gyorsan tisztíthatjuk meg ablakainkat, ha felefele mennyiségű spiritusz és benzín keverékbe egy nedves rongydarabot mártunk, bedörzsöljük az üveget és utána azonnal szárazra töröljük. Ez nemcsak, hogy rendkívül gyors módja az ablak és tükrök tisztításnak, de eltünteti az üvegről a homályos foltokat is.